

**ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОРГАНІВ
САМОВРЯДУВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО УСРР У 20-ті –
НА ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.: НА МАТЕРІАЛАХ ЖУРНАЛУ
«СТУДЕНТ РЕВОЛЮЦІЇ»**

У статті на основі матеріалів журналу «Студент революції» характеризується діяльність громадських організацій та органів самоврядування студентів закладів вищої освіти радянської України у 1920-ті – на початку 1930-х рр. Автор зазначає, що одним із найважливіших аспектів життя молоді була її громадська робота, яка була багатогранною і різновекторною. У вишах засуджували студентів, які більше уваги приділяли навчанню. Водночас, наводяться факти, коли студентство відмовлялося від громадської роботи, що суперечило ідеологічним настановам більшовицької партії, оскільки саме молодь мала налагоджувати тісні зв'язки з широкими масами населення, проводити серед них політично-виховну і культурно-освітню роботу. Характеризується діяльність студентських клубів, які були центрами громадсько-виховної, політично-освітньої і культурної роботи у вишах, їхню централізацію і створення міських міждвишевських клубів. У структурі клубів працювали гуртки, де студенти могли реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт. Значну увагу на сторінках видання приділяли діяльності студентських комітетів, які займалися питаннями організації навчального процесу та виховної роботи, ліквідації академічної заборгованості, покращення навчальної дисципліни, матеріального забезпечення, організації побуту та відпочинку студентів тощо. Поряд із студентськими самоврядними органами, а згодом самостійно, функціонували студентські профспілкові організації. У 1923-1924 н.р. їх об'єднали у виконавче бюро профсекцій. Зазначається, що мали місце випадки, коли профсекції використовували силові методи впливу на студентів. Значну увагу профкомівці приділяли політичному вихованню, ідеологічній роботі через змінення партійної дисципліни, участь студентства у всіх ідеологічних кампаніях, відвідування партійних зборів, проведення клубної роботи.

Ключові слова: журнал, студенти, студклуб, профсекції, гурток.

Процеси культурного будівництва Української держави тією чи іншою мірою, концентруються, нагромаджуються та відзеркалюються на шпальтах вітчизняних періодичних видань. Тому преса – важливе історичне джерело, засіб формування громадської думки та практичного втілення окреслених рішень. Джерельні та концепційні основи, які містяться в періодичних ви-

даннях, є своєрідним показником при визначенні вірності обраного державного курсу. В цьому виявляється й інший бік джерелознавчої цінності періодики. Відомо, що багато істориків-джерелознавців пресу називають своєрідним «щоденником часу», який і за формою, і за змістом відповідає тому чи іншому суспільству.

Значною мірою це стосується як сьогодення, так і попередніх десятиліть, зокрема міжвоєнного періоду, коли більшовики, використовуючи політику диктату, «будували соціалізм». Звісно, радянські періодичні видання проходили цензуру. Водночас, відкинувши ідеологічні штаampi, на їхніх шпальтах можна знайти масу цікавих фактів. Наше дослідження присвячене аналізу одного з таких видань – журналу «Студент революції», де вміщено низку свідчень про навчальну роботу, громадсько-політичне життя, матеріальне становище студентства радянської України.

Комплексно матеріали досліджуваного часопису почали вивчатися лише в період державної незалежності України. Зокрема, низку публікацій на цю тематику видали автор цієї статті [29], а також молоді вчені В. Пагор [41] В. Покалюк [43]. Низка українських істориків використали у своїх публікаціях матеріали цього журналу. Серед них – О. Рябченко [57], В. Прилуцький [47], В. Липинський [34] та ін. У нашій статті ми охарактеризуємо діяльність громадських організацій та органів самоврядування студентів закладів вищої освіти радянської України у 1920-ті – на початку 1930-х рр.

Одним із найважливіших аспектів життя студентської молоді була її громадська діяльність, яка була багатогранною і різноветторною. У тогочасному радянському суспільстві побутувала думка, що громадська діяльність мала бути на одному рівні із навчальною. Так, дописувач журналу Барон зазначав, що «радянський студент (в цьому різниця поміж новим та старим студентом) мусить готуватися не лише до діяльності за фахом, але й до громадської діяльності... Кожен студент мусить пам'ятати, що йому не лише доведеться працювати за своїм фахом, а треба буде організувати й тих, з ким разом він працюватиме. Кожен студент – будівник нового культурного життя» [4]. У вишах засуджували студентів, які більше уваги приділяли навчанню. Нашу увагу привернула замітка студента Шепетівського педтехнікуму О. Помернюка, у якій засуджувалася позиція студента одного з вишів УСРР комуніста Семенка. Останній виступав за те, щоб не навантажувати студентів громадською роботою. Попернюк переконував, що думки Семенка є «думками дрібнобуржуазного інтелігента, що живе лише сьогоднішнім днем, а про завтра країни він не думає... Головне [для студентів] є і академізм, [і] громадсько-корисна робота... Що буде з того, коли ми будемо мати інженера гарно кваліфікованого, який знатиме усі формули, усі машини, а не буде дивитися на маси та буде відірваний від них?...» [46]. Студент-комсомолец Київського м'ясо-скотарського інституту І. Кирилюк зауважив, що «поведінка

Семенка, це поведінка дрібно-буржуазного діяги, опортуніста, на прапорі якого написано: «Я – формула»... Семенківщина у наших ВИШах соціально загрозна. З нею слід нещадно боротися – трошити з корінням... Семенко далеко стоїть від комсомолу і близько стоїть над прірвою правого опортунізму. І він лє воду на млин класового ворога» [27]. У свою чергу, студент Харківського зернового інституту В. Конвісар так характеризував Семенка: «Аполітична і висококваліфікована особа немислима на соціалістичних заводах. Ми в першу чергу повинні вимагати від спеціаліста не тільки відданості революції, а й уміння служити їй. Обов'язок нашого інженера знати не тільки машину, а й людей. Причиною помилок Семенків є те, що вони мислять як набитий знанням мішок та й тільки. Діалектичний метод у Семенків заліт тільки в голову. Вони безпорадні, коли треба практично застосувати діалектику в учобі. Семенко забув слова Леніна: «Книжное знание коммунизма, ровно ничего не стоит» [49].

У ряді випадків студенти відмовлялися від громадської роботи, що суперечило ідеологічним настановам більшовицької партії, оскільки саме молодь мала налагоджувати тісні зв'язки з широкими масами населення, проводити серед них політично-виховну і культурно-освітню роботу, організовувати у містах і селах різні господарсько-політичні кампанії, утверджувати тут підвалини соціалістичних начал. Наприклад, громадську роботу ігнорували студенти Сталінського ІПО Курашнов, Кушнарьов, Круглик, Бугаєць, за що їм оголосили сувору догану. У Луганському ІПО сувору догану оголосили Кругляку і Бугайцю, які «тікали від громадської роботи» [15]. У Дніпропетровському фармацевтичному інституті один із дописувачів так охарактеризував ситуацію: «Гуртки і всі їх керівники в інституті безнадійно, але солодко сплять. Є бібліотека, що не працює, є червона дошка, на неї за півроку попало декілька чоловік, більшість з яких потім викреслила свої прізвища. Чорна дошка так і не працює, а червону тепер використали більш «раціонально», клеять на неї різні об'яви» [8].

Значна увага приділялася роботі студентських клубів, що були центрами громадсько-виховної, політично-освітньої і культурної роботи у вишах. У їх структурі працювали гуртки, проводилися екскурсії, культурно-масові вечірки, під час яких студенти могли відпочити, поспілкуватися із товаришами. Водночас, у програми цих, на перший погляд розважальних заходів, вводили лекції і доповіді ідеологічного змісту. Наприклад, працював студклуб у Київському інституті народного господарства, який розпочав свою роботу у 1924 р. На 2 березня 1926 р. він мав 1050 членів (практично всіх студентів). Одним із досягнень клубу організація роботи газета «Гризун». Розпочав свою роботу військовий гурток [71].

Наприкінці 20-х рр. виявилися тенденції до централізації роботи клубів, у результаті чого почали створюватися міські міжвишівські клуби. Зокрема, у Харкові працював Центральний клуб

пролетарського студентства. Упродовж 1929-1930 рр. клуб організував 34 спеціальних доповіді, лекції та конференції, у ході яких «ознайомлювали студентство з генеральною лінією партії та завданнями національно-культурного будівництва». Було встановлено взаємини з письменницькими організаціями та спільно з ними організовано велику роботу щодо вивчення студентством процесів, що відбувалися в українській літературі і просування української книжки в маси студентства. Клуб проводив «боротьбу з ворожими вилазками» на літературному фронті: «Поліщуківщина», «Пилянківщина». Вивчалися досягнення театрів та напрямки їх роботи. За перших три місяці 1930 р. було проведено 10 масових культпоходів до театрів, проведено зустріч з акторами з театру «Березіль», Столичної опери, Музичної Української комедії, Держцирку, ВУФКУ. Клуб прилучав студентів до творчості українських композиторів. Наприклад, вперше було організовано великий диспут про напрямки музики та творчих музичних об'єднань на прикладі сюїти Ю. Мейтуса «На Дніпрельстані». Проведено роботу щодо ознайомлення студентів з напрямками і завданнями окремих наук. Було організовано такі диспути та лекції: «Сучасні проблеми філософії марксизму», «Рефлексологія та психологія», «Дарвінізм та марксизм» тощо. Для студентів прочитали низку лекцій щодо «боротьби революційного міжнародного руху проти опортунізму, боротьби партії на два фронти, наукового обґрунтування програми Комінтерну». Клуб встановив контакти з ВУАН, зокрема було проведено «вечір змички» з академіками ВУАН, на якому обговорили завдання науки та завдання ґрунтовної реорганізації академії. Окремі академіки (Затонський, Шліхтер, Семковський) неодноразово виступали перед студентством з різними доповідями. Крім того, клуб виступив як організатор клубної роботи у БПСх, студентських побутових колективах, проводив роботу за дисциплінованість студентів, боротьбу з неохайністю, «болячками» побуту, «занепадництвом», за організацію раціонального дозвілля та відпочинку [23]. У клубі працювали гуртки – вивчення стенографування, спортивний, рецензентів, фотографічний. Зазначалося, що недоліком було те, що вистави і кіно починалися запізно, як правило, о 22.00 год. і закінчувалися о 1 год. ночі [48].

На початку 1929–1930 н.р. поставили питання про утворення загальноміського студентського клубу в Одесі. Але цю ідею тоді не реалізували, насамперед, через бездіяльність міського бюро пролетарського студентства [62].

Переважно робота студентів проходила у гуртках, де студенти могли реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт. Наприклад, у Волинському агрономічному технікумі функціонували літературний, драматичний, співочий та музичний гуртки [3]; у Донецькому сільськогосподарському технікумі – хоровий, музичний, драматичний [67, с. 44]; Полонському – драматичний, музичний і літературний [45]; Білоцерківському – хо-

ровий, фізкультурний (54 члени) [69, с.45]; Єлисаветградському – драматичний [37]; Полтавському агрономічно-кооперативному – спортивний, співочий, музичний [56, с.92], драматичний [22]; Ізюмському педтехнікумі – хоровий [58]; Донецькому кооперативному технікумі – драматичний гурток, «синьої блузи» [11, с. 7]. Значна увага гурткової роботи приділялася в Харківському хіміко-фармацевтичному інституті [20].

Найбільш активно працювали літературні і драматичні гуртки. Наприклад, у літературному гуртку Харківському зоотехнічному інституті у 1929 р. заняття відбувалися щотижня, на яких студенти розглядали актуальні проблеми літератури, критики, читали власні твори, проводили диспути за участю авторів нових творів [9]. 12 січня 1929 р. у клубі пролетарського студентства Харкова відбувся диспут-обговорення твору В. Підмогильного «Місто». Студенти у своїх виступах підкреслювали мовну вправність автора і загалом цікаву проблему змалювання міста в уяві селянського парубка, який їхав на навчання до вишу. Водночас, критикували, що у творі зображено не яскравий тип «бідака» Степана Радченка, а швидше як «дрібного буржуа (куркуля) з міщанським прагненням спокійного, забезпеченого життя». Автор смакував взаємини жінки – хлопця, «огидливе змалювання фізіологічних нахилів людини». Учасники зійшлися на тому, що «цей твір є виявом чужих, ворожих нам настроїв і прагнень і тому повинен зустріти рішучу негативну оцінку. Він є показним фактом правих настроїв в сучасному письменстві» [33]. Над студентами Харківського ІПО Стахом та Юримом було організовано показовий суд, під час якого «засудили» їхні антирадянські оповідання «Портрет вуглем» та «Принадна далечінь» [14].

Серед інших публікацій привертає увагу замітка К. Цердя, у якій йдеться про зустріч студентства Проскурівського педтехнікуму з молодим письменником-шахтарем Куликом, що розповів про течії у сучасній українській літературі, організації письменників України (ВУСПП, «Плут», «Гарт», «Молодняк» та ін.). Після цієї зустрічі молодь організувала літературний гурток [66]. Студенти Глухівського педтехнікуму, які працювали у драматично-хоровому гуртку, проводили вечірки, вечори самодіяльності, літературно-побутові суди, зокрема над творами «Луна с правої сторони» Малишкіна й «Без череухи» Романова, виголошували лекції на політичні та літературні теми [40].

Водночас, серед членів літературних гуртків траплялися не добросовісні літератори-початківці. Так, анонімний дописувач повідомляв про студента літературного факультету Харківського ІПО Ф. Бельмаса, який займався плагіатом (направив до редакції журналу «За грамоту» для публікації вірш М. Терещука «Навчіть», видавши його за свій) [68].

Мали місце ряд випадків, коли студклуби проводили неналежну роботу, причому часто не зі своєї вини. Наприклад, з

Київського кооперативного інституту повідомляли, що «в добу ліквідаторських настроїв» у 1925 р. студклуб ліквідували. З тих пір «культробота почала швидко занепадати». Згодом почали її ледь-ледь відновлювати, але брак будь-якого приміщення призвів до згорання клубної роботи. Причина нестачі приміщення: навчання у дві зміни. У журналі зазначалося також, що у виші, крім газети та екскурсій не проводилося майже ніякої культроботи [60]. Студкор Яковчик критично оцінив роботу студклубу кам'янецьких студентів: «Що являють собою за наших умов студклуби? Це є здебільшого велика кімната, до збудовано кон, та стоїть декілька дерев'яних лав, або за браком останніх – звичайні пари. В такій кімнаті – клубі – відбуваються час від часу збори різних організацій та різні вчористі засідання, а також інколи влаштовуються вистави. Оце і вся робота, що проводиться в клубі... Для культосвітньої роботи бракує коштів, і тому цілком зрозуміло, що розвинутись далеко за таких умов культосвітня робота не може...» [70]. Подібне мало місце і в Києві. Тут у 1929 р. студклуб організували у колишньому Михайлівському монастирі на території гуртожитку студентства. Було дуже багато недоліків: «Кіновистави бувають дуже рідко. Майже цілком не читається лекцій з науково-технічних тем. Що безперечно цікавлять студентство. Погано працює і читальня. Коли іноді буває якась вистава, то ціни квиткам вищі, ніж в робітничих клубах та театрах» [16]. У Полтавському інституті сільськогосподарського будівництва у 1931 р. у роботі гуртків брали участь лише поодинокі студенти. Наприклад, заняття у фізкультурному гуртку спочатку відвідували близько 40 студентів, а згодом – 3-4 [28].

На 1920-ті рр. припадає розквіт студентського самоврядування. На процеси становлення та розвитку радянської системи освіти активно впливали студентські самоврядні організації – спочатку ради студентських представників, а згодом – студентські комітети. Вони активно займалися питаннями організації навчального процесу, ліквідацією академічної заборгованості, підвищенням навчальної дисципліни, виховною роботою, матеріальним забезпеченням, організацією побуту та відпочинку студентів тощо. Зокрема, в Харківському медінституті у 1922 р. працювали на кожному курсі курсками, які об'єднувалися у загальноінститутський виборний студком. У дописі основну увагу приділяли матеріально-фінансовому забезпеченню молоді у зв'язку із запровадженням плати за навчання. Займалися розподілом обідів у їдальні КППС [36, с.87]. Такі ж труднощі переживав і студком Харківського художнього технікуму [6, с.91]. У 1923 р. студкоми і курсками переобрали, наприклад, у Харківському інституті народного господарства, які відбулися «надзвичайно пожевавлено, з великим піднесенням» [21, с.117]. Такі ж події відбувалися і в Київському інституті народного господарства. Цікаво, що навесні 1923 р. два факультети цього вишу (господарсько-технічний

і соціально-правовий) відмовилися обирати студкоми, вимагаючи «автономії» вищої школи [26]. У Харківському механічному технікумі у 1923 р. до складу студкому входили 9 членів, а згодом – 5 [18].

Студкоми являли собою реальну силу, загальноовизнану кожним студентом. Студкомівці працювали в економічному, навчальному і культурно-освітньому напрямках. Вони були представлені в комісіях соціального забезпечення, брали участь у забезпеченні незаможних студентів пайками тощо [5, с.104; 31; 32, с. 82].

На початку 20-х рр. спочатку паралельно із студкомами, а згодом самостійно функціонували студентські профспілкові організації. Найбільша кількість профсекцій існувала у вишах столичного Харкова. Наприклад, у медінституті станом на 1923 р. було організовано роботу 12 профсекцій, що об'єднували 1220 студентів (35% від загальної кількості студентства інституту). Найбільша їх було у секції «Медсанпраця» (750 членів), що логічно, зважаючи на профіль закладу [42, с.91; 54, с.96]. У Харківському технологічному інституті такого абсолютного лідера не було. Тут були функціонували 16 профсекцій: металістів (17,6%), залізничників (12,8%), «Робос» (12,3%), радянських працівників (10,5%), гірників (10,3%), транспортників (7,0%), будівельників (4,6%), харчовиків (4,6%), цукровиків (3,5%), хіміків (3,5%), «Медикосанпраця» (2,0%) і т.д. (загалом понад 16 профсекцій) Для керівництва і координації їх роботи при студкомі створили виконавче бюро секцій [25, с.107]. У сільгоспінституті на початку 1923 р. було 11 профсекцій, які об'єднували 505 членів. Зокрема, профсекція працівників землі і лісу налічувала 200 осіб, «Робос» – 97, «Радпрацівник» – 60, цукровиків – 45, залізничників – 35, «Медсанпраця» – 15, гірників – 13, металістів – 12, хіміків і комунальних працівників – по 10, зв'язківців – 8 [39]. Невдовзі кількість членів збільшилася до 550 [50]. У середині року кількість секцій зросла до 15, які мали 665 членів. Найбільші з них – працівників землі і лісу (211 осіб), «Робос» (164) і цукровиків (49). Загалом, членами профспілки на той час були бл. 40% студентів [5, с. 105]. В інституті народного господарства у 1923 р. функціонували 6 профсекцій (450 осіб) [53]. Таку ж роботу проводили і в хіміко-фармацевтичному та ветеринарному інститутах [20; 52; 61; 64].

Профсекції працювали і в інших містах. Зокрема, у Катеринославському медінституті на кожному курсі члени профсекцій обирали профком, який представляв інтереси студентства. У виші діяли такі профсекції: «Всемедикосанпраця» (450 осіб), «Радпрацівник» (200 осіб), «Робос» (170 осіб), загальна профсекція (120 осіб), «Водники» (20 осіб), залізничників (30 осіб), металістів (30 осіб). Загалом, понад 50% студентів були охоплені профсекціями [10]. У Кам'янець-Подільському сільгоспінституті членами профспілки були 152 особи, з яких до складу профсекції працівників землі і лісу входили 86 осіб, «Робос» – 24, «Радпрацівників» – 23, зв'язківців і транспортників по 5 [51, с.100].

У 1923-1924 н.р. студкоми і студентську профспілку об'єднали у виконавче бюро профсекцій, яке сприяло у реалізації заходів Укргодовпрофосвіти щодо пролетаризації і реформування вищої школи; брало участь в роботі приймальних, стипендіальних та інших комісій вишів; організовувало культурно-освітню роботу у виші; охороняло навчальні та матеріальні інтереси студентства; скликало збори, конференції студентства тощо. ВБПС обиралося на загальних зборах всіх членів профсекцій. Кореспондент журналу І. Машков повідомляв, що у Харківському художньому технікумі на початку 1923–1924 н.р. 13 листопада 1923 р. на загальній конференції 7 профсекцій обрали виконбюро, до складу якого ввійшли представники рекомендовані осередком АКСМУ [35]. У Полтавському індустріальному технікумі виконбюро виникло у 1923 р., але упродовж року співіснувало з студкомом, з яким «гризлися і не раз; члени студкома зривали об'яви Виконбюро та комфракції». При виконбюро проводили роботу гуртки: науково-технічний, політгурток, літературний, хоровий, музичний, духовий і струнний оркестри [38, с.43]. У Харківському геодезичному і землепорядному інституті у 1924 р. членами профспілки були 260 із 310 студентів. Як і в попередніх закладах, найбільшою була профсекція працівників землі і лісу (65 осіб) [1].

Виконавчі бюро мали у своєму складі комісії – навчальні, культурно-освітні, матеріального забезпечення. Зокрема, культурно-освітня комісія Харківського сільгоспінституту у 1923 р. організувала читальню для членів профспілок (вона мала 9 назв газет і 2 назви журналів); при загальноінститутській бібліотеці створила відділ з вивчення історії профспілкового руху; з метою ліквідації «профнеграмотності» було прочитано 11 лекцій і доповідей. У тому ж році організували виставку, яка висвітлювала питання пролетаризації, матеріального становища студентів, політико-освітньої роботи. Комісія матеріального забезпечення розподіляла стипендії, звільнила від оплати за навчання 75% членів профспілок [5; 39; 50]. Така ж комісія у Кам'янець-Подільському сільгоспінституті організувала касу взаємодопомоги, надавала потребуючим студентам матеріальну допомогу [51].

У Київському ІНО економічна комісія видавала студентству допомогу, шукала і розподіляла роботу, житло, брала участь у розподілі стипендії. Профком з увагою поставився до покращення здоров'я молоді. Зокрема, підлікувалися 75 осіб. Культробота проводилася переважно через клуби і гуртки. Добре працювали драматичний та хоровий гуртки. Стінгазета мала 50 постійних і 150 випадкових дописувачів. Для обміну досвідом роботи профком організував зв'язок з профорганізаціями Кам'янець-Подільського, Харківського, Волинського і Одеського ІНО [24]. Комісія Полтавського агрономічно-кооперативного технікуму у 1923 р. організувала відзначення державних і революційних свят. Наприклад, святкували річницю Жовтневої революції, день від-

криття вишу (8 грудня) тощо. Комісія з матеріального забезпечення розподіляла місця у студентському гуртожитку і вирішувала інші справи, пов'язані з поліпшенням становища молоді [56, с. 92].

У вишах поширеними були професійні (профспілкові) гуртки, які вивчали марксистсько-ленінську теорію і культурно-освітнє шефство, наприклад, у Білоцерківському сільгосптехнікумі [69, с.45] і Харківському художньому технікумі [35, с.87].

У вишах функціонували і профсекції комітету незаможних селян (КНС). Дописувач І. Багмут у своїй статті звернув увагу на організацію секцій КНС у вишах. Восени 1922 р. такі секції були створені майже у всіх ЗВО. Була тенденція організувати Центральне бюро незаможного селянства. Але з різних причин майже зорганізоване бюро і секції у вишах ліквідували. Губвідділи профсекцій не дозволяли вишівським секціям приймати до них студентів-незаможників. Лише навесні 1923 р. на них звернули серйозну увагу і ВЦ КНС розробив положення про організацію незаможників. Перші кроки відновлених секцій КНС були спрямовані на зближення з профспілками [2]. Все ж вони були малочисельними. Так, у Харківському СГТ у 1925 р. було 1469 студентів, з яких 913 селян, з яких членством у КНС було охоплено лише 309, Київському – відповідно 801, 472 і 129, Червоноградському СГТ – 87 селян і 8 членів. Загалом, із 57332 студентів 34373 були членами профспілок. Водночас, із 14401 селян, які здобували вищу освіту, членами КНС були 6688 [55, с.5]. У 1924 р. у Харківському ветеринарному інституті налічувало 60 членів КНС [30, с.42]; у 1925 р. – у Полтавському агрономічно-кооперативному технікумі – 133 [22], Білоцерківському сільгосптехнікумі – 76 [69, с.44], у Шостенському хіміко-механічному технікумі – у 1926 р. – 83 [63].

В організації роботи профспілкових організацій мали місце і негативні моменти, причому, часто незалежні від них причини. Наприклад, у Київському кооперативному інституті академкомісія профкому у 1927 р. у зв'язку з відсутністю ректора, «квалістю» навчальної частини змушена була виконувати функції навчальної частини, що дуже ускладнювало роботу і відривало академкомісію від студентства. Болючі питання повсякденного навчання залишалися бути не розв'язаними [60]. У цьому ж виші на початку 1926 р. одного дня профспілкові збори розпочалися о 22.00 год., а закінчилися о 1 год. ночі. Рішення приймали 1/5 частини студентів, хоча питання розглядалися важливі: річний звіт ВБПС та інших комісій про проведену роботу, доповідь ревізійної комісії, обрання нового складу ВБПС тощо [19].

Мали місце випадки, коли профкоми виявляли «протекціонізм» щодо окремих студентів. Наприклад, студентка Харківського ветеринарного інституту Хлестун перед канікулами просила профком надати їй квиток для поїздки до батьків. Їй відмовили. Через дві години прийшла Громихіна, яка ніякого відношення до інституту не мала, і їй надали квиток [94]. У профкомі

Одеського сільгоспінституту мали місце випадки зловживання у розподілі путівок у санаторії і будинки відпочинку [65].

Були проблеми і в галузі профспілкової роботи у Ніжинському ІНО. Зокрема, в одній із публікацій зверталася увага на низьку виконавську дисципліну голови профкому Корнієнка, який неодноразово виїжджав з Ніжина в особистих справах на значні терміни. Це ж стосувалося й інших членів профспілкового комітету. Незадовільним був стан із обліковою роботою, сплатою членських внесків, видачою талонів на харчування тощо [59]. У Бердичівському педтехнікумі за бездіяльність профком розпустили [13]. Малоактивним був і студентський профком Тульчинського педтехнікуму, який очолював Мацак. Він заборонив друкувати у стінгазеті допис «Окружний чоловік», у якому йшлося про реальний стан справ у профкомі та роботу його очільника [17]. Студентство Вінницького українського педтехнікуму на загальних зборах розкритикувало діяльність керівництва окружного бюро пролетарського студентства, яке виявило повну бездіяльність та нездатність керувати. Студенти ухвалили вимагати розпуску і перевиборів Вінницького ОБПС [7].

Таким чином, аналіз матеріалів журналу «Студент революції» дає підстави зробити висновки, що важливим чинником у житті студентів була діяльність у їхньому середовищі громадських організацій та органів самоврядування. У вишах часто засуджували студентів, які більше уваги приділяли навчанню. Водночас, на сторінках журналу наводяться факти, коли студентство відмовлялося від громадської роботи, що суперечило ідеологічним настановам більшовицької партії, оскільки саме молодь мала налагоджувати тісні зв'язки з широкими масами населення, проводити серед них політично-виховну і культурно-освітню роботу. Значна увага у вишах приділялася діяльності студентських клубів, які були центрами громадсько-виховної, політично-освітньої і культурної роботи у вишах, їхню централізацію і створення міських міжвишівських клубів. У структурі клубів працювали гуртки, де студенти могли реалізувати свої творчі здібності, виявити спортивний гарт. Значну роботу проводили студкоми, які займалися питаннями організації навчального процесу та виховної роботи, ліквідації академічної заборгованості, покращення навчальної дисципліни, матеріального забезпечення, організації побуту та відпочинку студентів тощо. Поряд із студентськими самоврядними органами, а згодом самостійно функціонували студентські профспілкові організації. У 1923–1924 н.р. їх об'єднали у виконавче бюро профсекцій. Були випадки, коли профсекції використовували силові методи впливу на студентів. Значну увагу профкомівці приділяли політичному вихованню, ідеологічній роботі через зміцнення партійної дисципліни, участь студентства у всіх ідеологічних кампаніях, відвідування партійних зборів, проведення клубної роботи.

Список використаних джерел і літератури:

1. А.Х. У Харківському Геодезичному Інституті // *Студент революції*. Харків, 1924. № 1-2. С. 89.
2. Багмут І. Організація секцій КНС у ВУЗах // *Студент революції*. 1924. № 1-2. С. 22-23.
3. Байда Р. Волинський Агро-Технікум // *Студент революції*. 1924. № 6. С. 60.
4. Барон. Студент чи комсомолец? // *Студент революції*. 1929. № 1-2. С. 70.
5. В Харьковском С.Х.И. // *Студент революції*. 1923. № 7-8. С. 104-105.
6. В Художественном Техникуме // *Студент революції*. 1922. № 1. С. 90-91.
7. Вінницьке ОБПС збанкрутувало // *Студент революції*. 1930. № 6. С. 36.
8. Галайда І. Кислород – безкольоровий газ // *Студент революції*. 1931. № 3. С. 28.
9. ДПО. Не відстаємо // *Студент революції*. 1929. № 3. С. 54.
10. Дрейзл С. Профработка в Екате-ром мединституте // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 98.
11. Євсєй. Донецький кооперативний технікум // *Студент революції*. 1927. № 4. С. 6-8.
12. З купи листів // *Студент революції*. 1931. № 29-30. С. 34.
13. З купи листів (Мобілізований) // *Студент революції*. 1931. № 15. С. 33.
14. З купи листів (Павло) // *Студент революції*. 1931. № 16. С. 33.
15. З купи листів (пост «Студент революції») // *Студент революції*. 1931. № 33. С. 34.
16. Завадівкер Б. Клуб є, але його нема // *Студент революції*. 1929. № 4. С. 46-47.
17. Зет В. Усунути від керівництва тих, хто придушує ініціативу та самокритику // *Студент революції*. 1930. № 11. С. 28.
18. Золотарев А. В Механическом Техникуме НКПСа // *Студент революції*. 1923. № 7-8. С. 111.
19. «Зразкові» збори // *Студент революції*. 1926. № 1. С. 47.
20. Зубарев Г. Комячейка и студком Харьковского Хим.-Фармац. Инст-та // *Студент революції*. 1923. № 4-5. С. 94.
21. Інститут Народного Хозяйства // *Студент революції*. 1923. № 2-3. С. 116-118.
22. Іваніщенко К. З нашого життя // *Студент революції*. 1925. № 7. С. 37.
23. Івченко О. Центр студентської громадськості // *Студент революції*. 1930. № 6. С. 35-36.
24. Карпач. У Київському ІНО // *Студент революції*. 1927. № 8. С. 63.
25. Касса Взаимопомощи студентов ХТИ // *Студент революції*. 1923. № 4-5. С. 105-107.
26. Киев. Жизнь ИНХа // *Студент революції*. 1923. № 2-3. С. 118.
27. Кирилюк І.С. Чи місце йому в комсомолі // *Студент революції*. 1930. № 25. С. 40.
28. Кімната відпочинку // *Студент революції*. 1931. № 7. С. 44.
29. Комарницький О.Б. Журнал «Студент революції» про навчальну та громадську діяльність студентства вищих педагогічних навчальних закладів України (1930-1933 рр.) // *Краєзнавство: наук. журн. Київ: ТОВ НВП «Ферокол», 2011. Вип. 4 (77). С. 32-37; Його ж. Журнал «Студент революції» про подільське студентство середини 20-х рр. XX ст. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Оіом, 2008. Т. 12. С. 367-376; Його ж. Матеріальне становище та ан-*

- тирадянські настрої студентства вищих педагогічних навчальних закладів України на початку 30-х рр. XX ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*: зб. наук. пр. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2012. Вип. 590-591. С. 157-162; Його ж. Студентство педагогічних навчальних закладів Житомирщини на початку 1930-х рр. (за матеріалами журналу «Студент революції») // *Матеріали III Волинської міжнародної історико-краєзнавчої конференції*, м. Житомир, 12–13 листопада 2010 р. Житомир: Житом. держ. ун-т, 2010. С. 154-156; Його ж. Студентство педагогічних навчальних закладів Донецчини у 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Історична регіоналістика на злам століть: матеріали міжнарод. наук. конф.*, м. Луганськ, 25-26 квітня 2011 р. Луганськ: Луганс. нац. ун-т ім. В. Даля, 2011. С. 33-36; Його ж. Студентство педагогічних навчальних закладів Сіверщини у 20-ті – на початку 30-х рр. XX ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Сіверщина в історії України*: зб. наук. пр. Київ, Глухів: ТОВ НВП «Ферокол», 2010. Вип. 3. С. 306-309; Його ж. Студентство педагогічних технікумів України на початку 30-х рр. XX ст. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Література та культура Полісся*: зб. наук. пр. Ніжин: Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя, 2011. С. 105-116 та ін.
30. Краснов. С новыми силами (В Харьковском Ветеринарном Институте) // *Студент революції*. 1924. № 7. С. 42-43.
 31. Кремена А. Харьковский Финансово-Экономический Техникум // *Студент революції*. 1923. № 7-8. С. 112.
 32. Кукс. Харьковский Геодезический и Землеустроительный Институт // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 82-83.
 33. Л. Ч. Чуже нам «Місто» Підмогильного // *Студент революції*. 1929. № 1-2. С. 70.
 34. Липинский В.В. Кто защитит студента? Студенческие организации Украины: история и современность: науч.-популяр. изд. Донецк: Донец. обл. управл. по печати РИО, ассоциац. «Украинский диалог», 1991. 116 с.
 35. Машков И.В. Харьковском Художественном Техникуме // *Студент революції*. 1924. № 1-2. С. 87-88.
 36. Медицинский Институт // *Студент революції*. 1922. № 1. С. 85-87.
 37. Модржевська М. З трьохлітніх мандрювань Єлсєветського С.-Г. Техникуму // *Студент революції*. 1924. № 1-2. С. 89.
 38. Новак Ю. Полтавський Індустріальний Технікум // *Студент революції*. 1925. № 2. С. 42-43.
 39. Обзор работы профячеек при Х. С.-Х. Ин-те // *Студент революції*. 1923. № 4-5. С. 102.
 40. Остапенко Х. Дещо про Глухівський педтехнікум // *Студент революції*. 1927. № 8. С. 59-60.
 41. Пагор В.В. Маловідомі сторінки історії Харківського медичного інституту на сторінках журналу «Студент революції» (1920-ті рр.) // *Наукові обрії-2015: матеріали наукових конференцій студентів і молодих науковців, проведених кафедрою суспільних наук ХНМУ 2014–2015 н.р.* Харків: Колегіум, 2015. С. 10; Його ж. Навчально-виховна та ідеологічна робота в медичних вишах України в 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. (за матеріалами журналу «Студент революції») // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Іст. науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2013. Вип. 6. С. 376-385.

42. Партробота в ВУЗах (ячейка медінститута) // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 89-92.
43. Покалюк В.В. До питання про виникнення сільськогосподарських вишів УСРР та формування їхнього студентського складу у 1920-ті рр. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Анатолій Олексійович Копилов: Особистість у вимірі епохи: Спогади. Дослідження*: зб. матер. наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 12 вересня 2016 р. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2016. Вип. 2. С. 145-149; Його ж. Журнал «Студент революції» про навчальну, науково-дослідну, громадсько-політичну роботу сільськогосподарських вишів УСРР у 1920-ті рр. // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Іст. науки. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка*, 2016. Вип. 9. С. 65-77; Його ж. Навчальна, наукова та громадсько-політична робота сільськогосподарських вишів УСРР на початку 30-х рр. (на матеріалах журналу «Студент революції») // *Освіта, наука і культура на Поділлі*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Оіом, 2016. Т. 23. С. 340-354.
44. Покотинський. Про перевибори виконбюра в КІНГові // *Студент революції*. 1925. № 8. С. 32.
45. Полонский с.-хоз. техникум // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 87.
46. Помернюк О. Семенко не думає про завтра нашої країни // *Студент революції*. 1931. № 1. С. 25.
47. Прилуцький В. Участь студентства УСРР в суспільно-політичному та культурному житті в 1920-ті роки // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*: зб. наук. пр. Київ: Ін-т іст. України НАН України, 2007. Вип. 16. Ч. 2. С. 147-162.
48. Про центральний кабюб пролетарського студентства // *Студент революції*. 1930. № 8. С. 39.
49. Продовжуємо обговорення листа С. Семенка: Вол. Конвісар // *Студент революції*. 1931. № 1. С. 23.
50. Профробота в ВУЗах. В сільсько-хазяйственом інституте // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 97.
51. Профробота Каменец-Подольского Рабфака и Агрофака С.Х.И. // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 100-101.
52. Профробота среди студенчества Харьковского Государственного Химико-Фармацевтического Института // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 99.
53. Профробота в ВУЗах. В інституте народного хазяйства // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 97.
54. Профробота в ВУЗах. В медицинском інституте // *Студент революції*. 1923. № 6. С. 96-97.
55. Рабічев Н. Чи потрібні КНС при ВУЗах? // *Студент революції*. 1925. № 7. С. 5-6.
56. Рибалка Д. В Полтавському Агро-Кооперативному технікумі // *Студент революції*. 1924. № 1-2. С. 92-93.
57. Рябченко О.Л. Студенти радянської України 1920-1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія. Харків: Харків. нац. академ. міськ. госп-ва, 2012. 456 с.
58. Скриженко Ф. У Ржищеві потрібна перевірка // *Студент революції*. 1933. № 7-8. С. 39.
59. Ст. Профкомівці поїхали на пляж // *Студент революції*. 1930. № 24. С. 62.
60. Строгов М. Культробота під загрозою ліквідування // *Студент революції*. 1927. № 7. С. 88.

61. Сухая А. Работа профсекции «Всемередикосантруд» Харьк. химико-фармац. инст-та // *Студент революції*. 1923. № 4–5. С. 101.
62. Т. К. Одеса без студклубу // *Студент революції*. 1930. № 25. С. 45.
63. Турбин О. На Глухівщині // *Студент революції*. 1926. № 2. С. 33.
64. Х.В.И. // *Студент революції*. 1923. № 4–5. С. 100–101.
65. Х-ко М. На передомі // *Студент революції*. 1930. № 5. С. 44.
66. Цердя К. Зв'язок з письменниками з Донеччини // *Студент революції*. 1930. № 22. С. 44.
67. Шевелев М. Що дали сільсько-господарські курси // *Студент революції*. 1925. № 3. С. 43–44.
68. Я. Б. Літературний злодій // *Студент революції*. 1931. № 5. С. 27.
69. Яблоновский. За работой // *Студент революції*. 1925. № 3. С. 44–45.
70. Яковчик. Кілька слів про студклуби та культосвітню роботу // *Студент революції*. 1926. № 1. С. 44.
71. Ясько М. Наш клуб // *Студент революції*. 1926. № 3. С. 25.

O. Komarnitskyi

**Activities of public organizations and self-government bodies
of students of higher education institutions in the USSR in the 20's –
in the early 30's of the xx century: on the materials of the journal
«Student of the Revolution»**

The article, based on the materials of the magazine “Student of the Revolution”, describes the activities of public organizations and self-government bodies of students of higher education institutions in Soviet Ukraine in the 1920s – early 1930s. The author notes that one of the most important aspects of young people's lives was their public work, which was multifaceted and multi-vector. Universities condemned students who paid more attention to education. At the same time, there are reports that students refused to work in public, which contradicted the ideological guidelines of the Bolshevik Party, as it was the youth who had to establish close ties with the general population, conduct political, educational and cultural work. The activity of student clubs, which were the centres of public-educational, political-educational and cultural work in universities, their centralization and creation of city inter-university clubs is characterized. There were circles in the structure of clubs, where students could realize their creative abilities, show sports hardening. Considerable attention on the pages of the publication was paid to the activities of student committees, which dealt with the organization of the educational process and educational work, liquidation of academic debt, improvement of academic discipline, material support, organization of life and leisure of students and more. Along with student self-government bodies, and later independently, student trade unions functioned. In 1923–1924 they were united in the executive bureau of trade unions. It is noted that there were cases when trade unions used forceful methods of influencing students. Trade unionists paid considerable attention to political education, ideological work through the strengthening of party discipline, student participation in all ideological campaigns, attending party meetings, club work.

Key words: magazine, students, student club, trade unions, circle.

Отримано: 14.03.2020